

Jeřábek, Dušan

Úvod

In: Jeřábek, Dušan. *Vítězslav Hálek a jeho úloha ve vývoji české literární kritiky 19. století*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959, pp. 5-6

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/119009>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ÚVOD

Literárně kritický odkaz Vítězslava Háška je jistě dosud nejméně známou a oceněnou částí díla tohoto autora. A přece není pochyby o tom, že se Hášek podílí velkou měrou na utváření kritických názorů básnické generace, která měla mimořádný význam v celém našem kulturním a vůbec národním životě 19. století. Vůdčí představitelé generace — Neruda a Hášek — ovlivňovali vývoj tohoto života nejen svou tvorbou básnickou, ale i svým působením kritickým. Tato část jejich díla — porovnána s jejich dílem básnickým — zdá se snad z časového odstupu druhořadá. Avšak k jejímu podceňování se může dát svěst jen ten, kdo ji posuzuje samu o sobě, bez zřetele k souvislostem dobovým i společenským, bez přihlídnutí k půdě, z níž tato kritická činnost vyrůstala a kterou zároveň kypřila.

Básníkům let šedesátých připadl úkol, aby se stali mluvčími nové etapy dějinného vývoje českého. Proti nim se postavili všichni, kteří tento vývoj chtěli v zájmu staré, odcházející společnosti zadržet. Proto musili mladí hned po svých prvních krocích do literatury podstoupit ostrý zápas ideový. Vedli jej — jak odpovídalo daným okolnostem — v oblasti umělecké, literární; viděli tedy nutnost důkladně se zamyslet nad základními otázkami umění, aby jejich teoretická výzbroj byla co nejdokonalejší. Tak od samého počátku stala se jim kritika — vedle tvorby básnické — nejdůležitějším polem jejich literární činnosti, zbraní, kterou klestili cestu nikoli jen nové literatuře, ale novému vývoji celé národní společnosti. A na tom, že jejich snaha byla úspěšná, měl nemalý podíl právě Vítězslav Hášek.

Soustřeďuje-li se tato práce především na kritickou činnost Háškovu, neznamená to, že zcela opomíjí kritické úsilí Háškových druhů, bojujících za tytéž cíle. Chce naopak sledovat v hlavní linii vývoj literárních názorů celé generace až do poloviny let sedmdesátých, kdy údobí, charakterisované vůdčí úlohou družiny Máje, končí nikoli jen Háškovou smrtí, ale i změnou společenské situace. Cílem práce je ovšem zjistit Háškov podíl na tomto procesu, ukázat na jeho důležitou úlohu v zápase o pokrok české literatury, ba celého českého kulturního života.

K tomu, aby byl výklad kritických názorů Hálkových i obraz české kritiky 50.—70. let podán ve vývojové perspektivě, je ovšem třeba všimnout si aspoň v hlavních rysech předcházejícího vývoje naší literární kritiky; přispěje to k objasnění problematiky období májovců i k výkladu vlastních kritických zápasů Hálkových. Ze stejného důvodu je připojena závěrečná kapitola, obsahující výhledový nárys dalších cest české kritiky v 70. a 80. letech. Vzhledem k tomu je celá práce rozdělena takto:

I. kapitola obsahuje nárys vývoje literárně kritických názorů v době obrozené;

II. kapitola se soustřeďuje na dobu nástupu májovců a na jejich kritické zápasy s konservativci v letech 1858—1859;

III. kapitola sleduje v souvislosti s celkovým vývojem naší literární kritiky Hálkův kritický růst v období od pádu bachovského absolutismu, kdy nastává nová éra našeho národního a kulturního života, do r. 1872, kdy se u Háška projevuje význačným způsobem vliv ruských klasiků-realistů, pomáhající mu k objasnění zásad slovesného realismu;

IV. kapitola se obírá kritickými pracemi z posledního období Háškova života (1872—1874), kdy se Hášek jako kritik i jako umělec proboují k metodě kritického realismu;

V. kapitola podává perspektivu dalšího vývoje českých kritických názorů na ústřední otázky, jimiž se zabýval Hášek, jmenovitě na problém národnosti a realismu v literatuře;

závěr obsahuje souhrn nejdůležitějších poznatků, které vplynuly z rozboru Háškovy kritické činnosti.

K práci přistupuji po zevrubném studiu celého díla Háškova i celého díla jeho nejdůležitějších vrstevníků, především J. Nerudy, K. Sabiny, J. V. Friče, K. Světlé i ostatních účastníků Máje na r. 1858. Považoval jsem to za nutné proto, že i v beletristickém, po případě básnickém díle pronikají teoretické názory některých autorů velmi jasně, ba dokonce — jako je tomu ve Fričově povídce Život sváteční z almanachu Lada-Niöla — je někdy výraz uměleckých názorů samým ideovým jádrem práce beletristické.

Stejnou pozornost věnoval jsem ovšem studiu veškeré háškovské literatury starší i nové, i studiu nejdůležitější literatury, týkající se vývoje uměleckých názorů od Dobrovského až po osmdesátá léta 19. století.

Cenným pramenem k poznání kulturních (jako i politických) dobových poměrů byly mi noviny a časopisy jak doby Háškovy, tak doby starší i novější. Z časopisů doby Háškovy všiml jsem si i těch listů; do nichž Hášek sice nepsal (Politik, Národní pokrok, Národ, Poutník od Otavy, Boleslavan), ale které se tak či onak účastnily polemik s májovci. — V soupisu literatury, který k své práci připojuji, uvádím denní listy a časopisy, jichž jsem použil, aniž se ovšem odvolávám na jednotlivé články; jen nejdůležitější z nich, pokud se přímo týkají mého tématu, uvádím v bibliografii zvlášť.